

אנה-פוליס, אנא-פוליס, UN-א-פוליס

אנאפוליס

שלמה ברום

היזמה לכינוס מפגש אנאפוליס היא חלק מתפיסה רחבה שעניינה התמודדות עם הנסיבות שנוצרו מאז השתלטת חמאס על עזה. הרעיון המרכזי המנחה תפיסה זו הוא להחליש את חמאס ובמקביל לחזק את אבו מאזן. במסגרת היגיון זה מתבצעות פעולות שמטרתן להבהיר לעם הפלסטיני שהקו אותו מייצג הפת"ח – שתי מדינות לשני עמים – הוא הנכון, ובהמשך לכך יעביר הציבור הפלסטיני את תמיכתו מחמאס בחזרה לפת"ח, שהוא הפרטנר המועדף למשא ומתן ולהסכם.

הבעיה המרכזית היא שבנסיבות הפוליטיות הנוכחיות, נראה כי אין באפשרותם של השניים, אולמרט מהצד האחד ואבו מאזן מהצד האחר, להסכים על נייר עמדה משותף שישתתף את המטרה של הוגי הרעיון. כל צד נזקק להסכם מסוג שונה. הצד הישראלי צריך להראות תנועה (motion) בלי לגעת בנושאי הליבה. הממשלה בישראל אינה יציבה. מפלגות מפתח בקואליציה, כמו ש"ס וישראל ביתנו של השר ליברמן, עלולות לעזוב את הממשלה אם יוסכם במפגש על מסמך שיציג עמדות בסוגיות הליבה, מה שעלול להביא לנפילת הממשלה ולקיומן של בחירות מוקדמות. ההנחה היא אפוא שהמרב שראש הממשלה יכול להסכים עליו הוא הצהרות כלליות כמו הצגת יעדי התהליך עם הפלסטינים: הגשמת המאוויים הלאומיים, שיתוף פעולה, שפע כלכלי, מלחמה באלימות וכו'. בניסיון להציג תהליך שמפגש אנאפוליס הוא רק תחילתו.

ההערכה הסבירה היא שניצוגות ערבית מכובדת ותומכת במפגש אנאפוליס, ואפילו חתימה על מסמך משותף, לא ישנו את המצב מעיקרו הן בשל הנסיבות הפנימיות העגומות בצד הפלסטיני, והן בשל הגורמים המטרפדים התחלה של משא ומתן ממשי על הסכם קבע, סיכומו ויישומו.

מכשיר מרכזי בהחלשת החמאס הן הסנקציות נגדו. אלה נועדו ליצור מצב שבו הממשל העזתי לא יוכל לתת שירותים לאזרחיו והחיים בעזה תחת שלטון החמאס יהיו קשים ובלתי נסבלים שלא כמו אלה שבאזורי יהודה ושומרון. צעד נוסף בהחלשת חמאס הוא חיזוק אבו מאזן באמצעות חידוש הזרמת כסף (כספי סיוע ושחרור כספי מיסים) וצעדים נוספים שביניהם הצגת אופק מדיני לפלסטינים. מפגש אנאפוליס נועד להציג את קו האופק הזה.

מעבר לעובדה שהפת"ח מועדף כפרטנר על ישראל והמערב, דבר שפוגע בדימוי הפוליטי שלו בקרב הציבור הפלסטיני ומציג אותו כמשתף פעולה עמם, היתרון הפוטנציאלי היחיד שלו, הוא יכולתו להציג אופק מדיני – להציע את התקווה של הסכם עם ישראל אשר יממש את המאוויים של הפלסטינים למדינה עצמאית והסכם קבע עם ישראל.

* הדברים מתבססים על דיון שנערך במכון למחקרי ביטחון לאומי לקראת מפגש אנאפוליס

שלמה ברום הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי

הטריטוריאליזם, חילופי שטחים, ונושא הפליטים (גם אם לא תצוין במפורש החלטה 194, תזכר היוזמה הערבית שהועלתה בבירות 2002, אשר כוללת אזכור של החלטה זו). במקרה כזה, גם אם הוועידה תתקיים בלא שניתן להצביע על הישג מהותי, הנשיא בוש יוכל להצביע על התקדמות ואילו חמאס יתקשה להצביע על כישלון.

קיימת קריאה נכונה של המצב בכל הצדדים המעורבים. ידועות מגבלות הפעולה של אולמרט ואבו מאזן ולכן אין ציפיות מוגזמות אלא הכרה כי מפגש אנאפוליס הוא אירוע שיש לעבור בשלום תוך הסכמה על מנגנון להמשך ההדברות והתהליך בין הצדדים. אם כך יקרה – דיינו.

אם מפגש אנאפוליס לא ייתן לצד הפלסטיני פרות משמעותיים, או אז יהיה לאבו מאזן אינטרס לקדם דיאלוג עם חמאס, שמבקש לרדת מהעץ הגבוה עליו טיפס. תהליך זה עשוי להוביל בסופו של דבר להתחברות מחדש של פת"ח וחמאס.

נראה כי בראייה האמריקאית גורם מרכזי שישפיע על הצלחת הוועידה, הוא ההשתתפות הערבית ובייחוד זו הסעודית, שתלויה בשאלה מה ארצות הברית מתכוונת לעשות מול איראן. הסעודים רוצים "לפנות" את העניין הפלסטיני מהזירה למטרה זו. האסרטיביות הסעודית באה לביטוי גם בתפקיד שהם ממלאים בלבנון קרי, לחץ סעודי על נסראללה שמסביר את השקט ושימור הסכסוך הפנימי בלבנון על אש נמוכה יחסית. חשוב לסעודים לחזור ולפעול בזירה הפלסטינית גם על רקע העובדה, כי בחלל שנוצר בזירה זו אחמדינג'אד הפך לדוברם.

סביר להניח כי לא תהיה התפרצות אלימה בעקבות מפגש אנאפוליס גם על רקע התוצאות הצנועות הצפויות. הנחה זו מתבססת על כמה סיבות: ראשית, בניגוד לאירועי קמפ-דייוויד בשנת 2000, במפגש אנאפוליס לא קיים פער בין הציפיות לתוצאות. שנית, מנגנוני הביטחון והתנאים, שהגיעו את האינתיפאדה השנייה בפועל, אינם קיימים עוד. שלישית, יש עימות בקרב הציבור הפלסטיני אחרי שנות אינתיפאדה ארוכות ומתישות.

אנאפוליס לא נדונה לכישלון אבל ספק רב אם הישג ראוי וניכר לעין או בשורה גדולה, יכולים לבוא משם.

הצד הפלסטיני זקוק להישגים ברורים שיבואו לביטוי במסמך המשותף, ולכן הכרחי מבחינתו להגיע להסכמות מפורשות וקונקרטיות בנושאי הליבה. בשל האילוצים של ישראל סביר להניח כי הצדדים לא יצליחו להגיע לנייר עמדה משותף או שיגיעו להסכמה על מסמך שהוא כללי ודל תוכן שלא ימלא את הצורך בהצגת אופק מדיני. הממשל האמריקאי יצטרך להחליט איך לקיים את המפגש באופן שימנע את כישלונו. בהקשר זה עולה השאלה האם יכולה להיות יוזמה אמריקאית לנסח מסמך שיחליף את ההצהרה המשותפת וישמש בסיס לדיונים באנאפוליס. פעולה כזו תענה באופן חלקי על הצורך של הפלסטינים אבל תהיה בעייתית לצד הישראלי מבחינה פוליטית – ראש הממשלה לא יסכים להראות כמי שנגרר לאנאפוליס תוך שכופים עליו עמדות בסוגיות ליבה, ולכן ספק אם תהיה יוזמה אמריקאית כזאת.

מזכירת המדינה האמריקאית הבהירה לצדדים שאין אופציה של ביטול המפגש. המניע לנחישות זו ברור. הממשל האמריקאי חרד למעמדו במזרח התיכון – מוראות המלחמה בעיראק, עליית מחירי הנפט, הדימוי הבעייתי של ארצות הברית בעולם הערבי – ומעריך שפעלתנות בתחום הפלסטיני תשפר את תדמיתו באזור. הממשל סבר כי המפגש הוא צעד נכון אך התעלם מהאפשרות כי לכישלונו תהיה השפעה הפוכה והוא יעצים את הפגיעה במעמדה ודימויה של ארצות הברית.

נראה כי בשלב הנוכחי, לאחר שהתבררו האילוצים של שני הצדדים, המטרה המרכזית שאליה יש לחתור היא מניעת כישלון. אי לכך אין לצפות כי המפגש באנאפוליס יספק מענה לצורך בפתרון הסכסוך אבל ייתכן כי בתוצאתו, יוכל ליצור דימוי של תנועה. אף אחד מהצדדים לא מצפה ליותר מזה.

יש הערכה בצד הפלסטיני שבעזרת הלחץ האמריקאי הם יצליחו להגיע למסמך משותף שישרת מטרה זו. אין הכרח שהמסמך יפורסם לפני המפגש, מה שעלול לגרום לתגובות בשני הצדדים שעלולות לטרפד אותו. אפשר שהצדדים יסכימו על כמה נקודות שיפורסמו רק בסיכום הוועידה. במקרה כזה יתכן, כי מבחינת הפלסטינים מספיק שתהיה התייחסות לכמה סוגיות ליבה כמו הסוגיה